

Μονή Αγίου Ιωάννη Λαμπαδιστή

REPUBLIC OF CYPRUS
DEPUTY MINISTRY OF TOURISM

Μονή Αγίου Ιωάννη Λαμπαδιστή

Δεν έχουμε πληροφορίες για το πότε κτίστηκε η Μονή, πιθανότατα όμως να τοποθετείται στα μέσα του 16^{ου} αιώνα. Η εκκλησία είναι το παλαιότερο κτίριο της Μονής.

Η Μονή αποτελείται από δύο ξεχωριστά διώροφα κτίρια.

Η νότια πτέρυγα περιλαμβάνει τον φούρνο και το ζυμωτήρι της Μονής. Εδώ υπήρχε ένα πρόστεγο που προστάτευε από τη βροχή και την κακοκαιρία. Δυτικά του αρτοποιείου ήταν η κύρια είσοδος της Μονής.

Στην ανατολική πτέρυγα της Μονής υπάρχουν τέσσερα ισόγεια δωμάτια, στο ένα ήταν ο ληνός (το πατητήρι των σταφυλιών), και σε άλλο το ελαιοτριβείο. Για τα άλλα δύο δεν γνωρίζουμε πολλά πράγματα για τη χρήση τους.

Η δυτική και ανατολική πτέρυγα της Μονής είναι διώροφες και κτίστηκαν σε διάφορες περιόδους. Τα δωμάτια του ισόγειου είναι ημιυπόγεια. Μία από τις ανώγειες αίθουσες χρησιμοποιείτο ως σχολείο.

Άλλες αίθουσες χρησίμευαν ως τραπεζαρία της Μονής, κελιά, το συνοδικό και το ηγουμενείο. Το συνοδικό και το ηγουμενείο είναι τα μόνα που χρονολογούνται στον 18^ο αιώνα, και συγκεκριμένα στο 1782, με επιγραφή.

Το καθολικό (κυρίως ναός)

Το καθολικό, που είναι και το αρχαιότερο κτίσμα, και τα δύο συνεχόμενα παρεκκλήσια στον βόρειο τοίχο του κυρίως ναού, αποτελούν τη βόρεια πτέρυγα της Μονής.

Το καθολικό, η κεντρική Εκκλησία δηλαδή, που είναι αφιερωμένη στον Άγιο Ηρακλείδιο, τοποθετείται χρονικά στον 11^ο αιώνα. Είναι εγγεγραμμένος σταυροειδής ναός με τρούλλο, όπως και αρκετές άλλες εκκλησίες της Κύπρου του 11^{ου} – 12^{ου} αιώνα.

Στο τύμπανο του τρούλλου υπάρχει ζωγραφισμένος ο Παντοκράτορας.

Τέσσερις στύλοι μαζί με τους τοίχους συγκρατούν τις καμάρες, πάνω στις οποίες στηρίζεται ο τρούλλος.

Ο βόρειος τοίχος της εκκλησίας έχει σχεδόν καταστραφεί. Στην προσπάθεια επιδιόρθωσης του, το σχήμα της εκκλησίας έχει αλλοιωθεί. Στη θέση του βόρειου τοίχου, υπάρχει τοξωτό άνοιγμα. Η θύρα του νότιου τοίχου διανοίχτηκε με αποτέλεσμα το κάτω μέρος του τρίλοβου παραθύρου να καταστραφεί, και αυτό να αντικατασταθεί με το σημερινό ορθογώνιο παράθυρο. Αρχικά ο ναός είχε τρεις εισόδους, μία στον νότιο, μία στον βόρειο και μία στον δυτικό τοίχο. Η αρχική είσοδος της Εκκλησίας, η μεγαλύτερη σε άνοιγμα από τις άλλες, ήταν στο κέντρο του δυτικού τοίχου.

Υπολογίζεται ότι το παρεκκλήσι του αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή θα προστέθηκε το 12^ο αιώνα, και ήταν αρκετά σκοτεινό αφού είχε μόνο τέσσερα

μικρά παράθυρα στον τρούλλο κι ένα τρίλοβο πάνω από τη νότια είσοδο. Το παρεκκλήσι φαίνεται ότι καταστράφηκε τον 14^ο αιώνα, όταν έπεσε η καμάρα, το πάνω μέρος των τοίχων, το ανατολικό μέρος με την αγίδα, ο βόρειος και ο δυτικός τοίχος.

Ο κυρίως ναός κτίστηκε αρχικά χωρίς νάρθηκα, ο οποίος προστέθηκε αργότερα όταν ξανακτίστηκε το παρεκκλήσι του αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή. Στη βόρεια πλευρά του παρεκκλησιού προστέθηκε ακόμα ένα καμαροσκέπαστο παρεκκλήσι, το οποίο ονομάστηκε «λατινικό», και στη συνέχεια «Παρεκκλήσι του Ακάθιστου Ύμνου», παρόλο που ο Ακάθιστος Ύμνος ουδέποτε εισήχθηκε στη Ρωμαιοκαθολική λειτουργία.

Ο κυρίως ναός και τα δύο παρεκκλήσια καλύπτονται σε ψηλότερο επίπεδο της οροφής τους, με επιπρόσθετη ξύλινη στέγη με αγκιστροτά κεραμίδια.

Η ζωγραφική διακόσμηση του καθολικού, από την οποία σώζεται μόνο ένα πολύ μικρό κομμάτι στο Ιερό Βήμα, χάθηκε τον 12^ο αιώνα. Το καθολικό ζωγραφίστηκε ξανά, ίσως στις αρχές του 12^ο αιώνα, και στο κομμάτι που σώζεται, απεικονίζονται δύο μοναχοί που γονατίζουν σε στάση δέησης.

Τον 13^ο αιώνα, μεγάλα τμήματα του καθολικού, ξαναζωγραφίστηκαν. Από τις τοιχογραφίες αυτές, σώζονται μόνο αυτές στον τρούλλο, στα σφαιρικά τρίγωνα και στις δυτικές και ανατολικές κολώνες, στη δυτική και νότια καμάρα και στο κεντρικό τμήμα του δυτικού τοίχου.

Όπως προαναφέρθηκε, ο Παντοκράτορας είναι ζωγραφισμένος στο τύμπανο του τρούλλου. Στην περιοχή που τον περιβάλλει απεικονίζονται:

- Η Ετοιμασία του Θρόνου (το σύμβολο της Δευτέρας Παρουσίας), πάνω από το ανατολικό παράθυρο,
- ένα εξαπτέρυγο πάνω από το δυτικό παράθυρο και
- οκτώ άγγελοι δεόμενοι να προσέρχονται προς την « Ετοιμασία του Θρόνου».

Ανάμεσα στα παράθυρα του τρούλλου, στο τύμπανο δηλαδή του τρούλλου, είναι ζωγραφισμένοι οι δώδεκα προφήτες, ανά τρεις σε κάθε τοιχογραφία, ως ακολούθως:

Δαβίδ, Σολομών, Ιερεμίας, Ηλίας, Ααρών, Αβακούμ, Ελισσαίος, Ζαχαρίας, Δανιήλ, Ιεζεκιήλ, Ιωνάς και Ησαΐας.

Στα τέσσερα σφαιρικά τρίγωνα απεικονίζονται ανά ένας οι τέσσερις ευαγγελιστές: Ματθαίος, Μάρκος, Λουκάς και Ιωάννης.

Στο νότιο μισό της δυτικής καμάρας είναι ζωγραφισμένη η Ανάσταση του Λαζάρου, και κάτω η Θυσία του Αβραάμ, ενώ στο βόρειο μισό είναι ζωγραφισμένη η Βαϊοφόρος.

Στο πάνω μέρος του δυτικού τοίχου απεικονίζεται η Σταύρωση, και κάτω, βόρεια της δυτικής εισόδου, σε υπερφυσικό μέγεθος απεικονίζεται ο αρχάγγελος Μιχαήλ.

Η νότια καμάρα είναι τοιχογραφημένη με την Ανάληψη του Χριστού, της οποίας ιδιαίτερο χαρακτηριστικό είναι η Ετοιμασία του Θρόνου που συμβολίζει την Μέλλουσα Κρίση ή Δευτέρα Παρουσία.

Στη δυτική πλευρά της νοτιοανατολικής κολώνας απεικονίζεται ο Χριστός και πάνω ένας προφήτης.

Στη δυτική πλευρά της βορειοανατολικής κολώνας απεικονίζεται στο κάτω μέρος η Θεοτόκος σε στάση παράκλησης προς τον Χριστό, και πάνω από τη Θεοτόκο ένας προφήτης. Στην ανατολική πλευρά της βορειοδυτικής κολώνας, απεικονίζεται πάνω ένας προφήτης και κάτω το Άγιο Μανδήλιο, και πιο κάτω οι άγιοι Ανδρόνικος και Αθανασία. Στη νότια πλευρά της ίδιας κολώνας, απεικονίζεται πάνω ο άγιος Συμεών ο Στυλίτης και πιο κάτω ο άγιος Ηρακλείδιος, στον οποίο είναι αφιερωμένη η εκκλησία. Στη δυτική πλευρά της απεικονίζεται η αγία Παρασκευή, που είναι η προσωποποίηση της ημέρας της Μεγάλης Παρασκευής, με μετάλλιο της Άκρας Ταπείνωσης του Χριστού.

Στην ανατολική πλευρά της νοτιοδυτικής κολώνας, απεικονίζεται η Δέηση, δηλαδή ο Χριστός, η Θεοτόκος και ο Ιωάννης ο Πρόδρομος.

Στη βόρεια πλευρά της νοτιοδυτικής κολώνας απεικονίζονται η Αγία Μαρίνα και η Αγία Κυριακή, που είναι η προσωποποίηση της ημέρας του Πάσχα, δηλαδή της Κυριακής της Αναστάσεως. Στη δυτική όψη της ίδιας κολώνας απεικονίζεται η Παναγία η Οδηγήτρια.

Οι τοιχογραφίες αυτές διατηρούν στοιχεία της Κομνήνειας και της λαϊκής τέχνης μαζί. Τα χρώματα είναι έντονα.

Κατά τις αρχές του 15^{ου} αιώνα, μεγάλο μέρος του Καθολικού ξαναζωγραφίστηκε.

Στην ανατολική καμάρα είναι ζωγραφισμένες οκτώ σκηνές από το εικονογραφικό πρόγραμμα του Χριστού: 1. Ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου, 2. Η Γέννηση του Χριστού, 3. Η Προσκύνηση των Μάγων, 4. Η Υπαπαντή, 5. Οι μαθητές παίρνουν το γαϊδουράκι στο Χριστό, 6. Η Βαϊοφόρος, 7. Η Μαρία αδελφή του Λαζάρου υποδέχεται το Χριστό, 8. Η Ανάσταση του Λαζάρου. Επισημαίνεται ότι απουσιάζει η σημαντική εικόνα της Βάπτισης.

Στη Βόρεια καμάρα, απεικονίζεται ο κύκλος των Παθών: 1. Ο Χριστός ενώπιον του Άννα και Καϊάφα, 2. Ενώπιον του Πιλάτου, 3. Εμπαιγμός, 4. Η μεταφορά του Σταυρού, 5. Η Σταύρωση, 6. Η Ταφή, 7. Ανάσταση (εις Άδου Κάθοδος), 8. Οι Τρεις Μυροφόρες.

Στην καμάρα του νοτιοδυτικού τμήματος απεικονίζονται σκηνές των Παθών: 1. Μυστικός Δείπνος, 2. Νιπήρας, 3. Προσευχή στον Κήπο της Γεσθημανής, 4. Προδοσία, 5. Η Άρνηση του Πέτρου, 6. Ο Πιλάτος νίπτει τα χέρια του, 7. Αρχιερέας Καϊάφας.

Στο πάνω μέρος του δυτικού τοίχου του τμήματος αυτού, διακρίνουμε για δεύτερη φορά το Χριστό να προσέρχεται ενώπιον των αρχιερέων.

Στην καμάρα του βορειοδυτικού τμήματος απεικονίζονται δύο εμφανίσεις του Χριστού στους αποστόλους και η Ψηλάφηση του Θωμά. Στον δυτικό τοίχο του βορειοδυτικού τμήματος απεικονίζεται η Μεταμόρφωση του Χριστού.

Στο τεταρτοσφαίριο της αψίδας, απεικονίζεται η Θεοτόκος με τον Χριστό σε μετάλλιο στο στήθος της, πλαισιωμένη από τους αρχαγγέλους Γαβριήλ και Μιχαήλ. Πιο κάτω απεικονίζονται έξι συλλειτουργούντες Ιεράρχες.

Στο βορειοανατολικό κλίτο, απεικονίζεται η Παναγία σε Δέηση, και πιο κάτω ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος και ο Άγιος Βασίλειος.

Στα τόξα και τους τοίχους του ανατολικού τμήματος του καθολικού, καθώς και στις ανατολικές κολώνες απεικονίζονται μορφές των εβδομήντα αποστόλων και ιεραρχών.

Στα δυτικά της νότιας εισόδου του καθολικού, στον νότιο τοίχο του νοτιοδυτικού τμήματος απεικονίζονται τρεις μοναχοί, ενώ στον δυτικό τοίχο, οι Τρεις Ιεράρχες: Γρηγόριος, Χρυσόστομος και Βασίλειος.

Στη νότια πλευρά του τόξου που ενώνει το νοτιοδυτικό διαμέρισμα με τον σταυρό, απεικονίζονται ο προφήτης Μαλαχίας και η αγία Αναστασία.

Στο εσωτερικό του τόξου απεικονίζονται ο Δαυίδ και ο Σολομών, και στη δυτική πλευρά της νοτιοδυτικής κολώνας απεικονίζεται η αγία Παρασκευή.

Στη βόρεια πλευρά του Καθολικού ψηλά, απεικονίζονται υπολείμματα από την Κοίμηση της Θεοτόκου, και χαμηλότερα από τη Δέηση.

Το Παρεκκλήσι του Αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή

Στο ανατολικό τυφλό τόξο σώθηκαν δύο στρώματα τοιχογραφιών που αναφέρονται στη ζωή του αγίου, της τεχνοτροπίας του 12^{ου} αιώνα.

Τοιχογραφίες του Νάρθηκα

Από την επιγραφή πάνω από τη νότια είσοδο, μαθαίνουμε ότι ο ζωγράφος ήταν από την Κωνσταντινούπολη. Στο νότιο μισό του ανατολικού τοίχου απεικονίζεται η Δευτέρα Παρουσία. Στο ειδικό πλαίσιο ψηλά, απεικονίζεται ο δωρητής και η οικογένειά του. Στο τυφλό τόξο πάνω από την είσοδο του νάρθηκα απεικονίζεται ο άγιος Ηρακλείδιος στον οποίο είναι αφιερωμένο το καθολικό. Πάνω από το τυφλό τόξο απεικονίζεται το Άγιο Μανδήλιο και η Θεραπεία του Τυφλού.

Στο βόρειο τμήμα του ανατολικού τοίχου του νάρθηκα υπάρχουν τρεις ζώνες, από τις οποίες στις δύο πάνω απεικονίζονται θαύματα του Χριστού και στην κάτω ζώνη, άγιοι.

- α) Πάνω ζώνη: 1. Ιησούς και Σαμαρείτης, 2. Η θεραπεία του παράλυτου, 3. Θεραπεία του υδρωπικού, 4. Θεραπεία του τυφλού.
- β) Μεσαία ζώνη: 1. Πέτρος και Ιωάννης στο κενό μνήμα, 2. Μαρία Μαγδαληνή, 3. Η ψηλάφηση του Θωμά, 4. Θαυμαστή αλιεία.

Στον νότιο τοίχο πάνω από τη νότια είσοδο απεικονίζονται οι Τρεις Παίδες στην Κάμινο, και δεξιά ο Δανιήλ στο λάκκο με τα λιοντάρια.

Στην κάτω ζώνη του ανατολικού τοίχου του νάρθηκα απεικονίζονται άγιοι, μεταξύ των οποίων και ο άγιος Χριστόφορος που μεταφέρει τον μικρό Χριστό στον ώμο του, και οι άγιοι Κωνσταντίνος και Ελένη να κρατούν το Σταυρό.

Στον βόρειο τοίχο του νάρθηκα απεικονίζονται το θαύμα στην Καναά, οι Μυροφόρες στο κενό μνήμα, η Αναγγελία της Ανάστασης και κάτω ο άγιος Ονούφριος.

Οι τοιχογραφίες στο Παρεκκλήσι του Ακάθιστου Ύμνου

Η τεχνοτροπία της ζωγραφικής του είναι βασισμένη στην ιταλική του 15^{ου} αιώνα, και υπάρχει προσπάθεια απόδοσης της τρίτης διάστασης. Στην καμάρα απεικονίζονται οι δώδεκα απόστολοι, ζωγραφισμένοι σε τετράφυλλα:

Στο μισό ανατολικό τμήμα της καμάρας, απεικονίζονται οι απόστολοι Ματθαίος, Ιωάννης, Σίμων, Ιάκωβος, Λουκάς και Μάρκος και στο βάθος εξαπτέρυγα. Στο μισό δυτικό τμήμα απεικονίζονται οι απόστολοι Πέτρος, Παύλος, Φίλιππος, Βαρθολομαίος και Ανδρέας.

Στην εσωτερική πλευρά του τόξου που χωρίζει την κάμαρα στα δύο, απεικονίζονται άγιοι σε μετάλλια, και χαμηλότερα το άγιο Μανδήλιο και το άγιο Κεραμίδιο.

Ψηλά στον ανατολικό τοίχο απεικονίζεται η Φιλοξενία του Αβραάμ, χαμηλότερα η Θεοτόκος Ένθρονη και δεξιά και αριστερά δύο σκηνές με το Μωϋσή. Ο δυτικός τοίχος απεικονίζει την περίφημη Ρίζα του Ιεσσήα.

Οι υπόλοιπες τοιχογραφίες του παρεκκλησιού αποτελούνται από εικοσιτέσσερις σκηνές (οίκους του Ακάθιστου Ύμνου) από την ζωή της Θεοτόκου.

Ο Ακάθιστος Ύμνος δημιουργήθηκε το 626 μ.Χ. μετά τη σωτηρία της Κωνσταντινούπολης από την πολιορκία των Αβάρων και των Περσών. Το όνομά του οφείλεται στο γεγονός ότι οι πιστοί τον έψαλαν όρθιοι. Ο Ακάθιστος Ύμνος καθιερώθηκε να ψάλλεται στην Εκκλησία κατά την περίοδο της Μεγάλης Σαρακοστής, ανά έξι «οίκους» τις τέσσερις πρώτες Παρασκευές και ολόκληρος την πέμπτη Παρασκευή.

Εικονοστάσια και Φορητές Εικόνες

Στο Εικονοστάσιο του καθολικού του αγίου Ηρακλειδίου (πιθανότατα του 14^{ου} – 15^{ου} αιώνα), έχουμε τις εικόνες του αγίου Ηρακλειδίου με τον δωρητή στην κάτω αριστερή άκρη και του αρχάγγελου Μιχαήλ, **πλαισιωμένο** από έξι αρχαγγέλους.

Το ξυλόγλυπτο εικονοστάσι του παρεκκλησιού του αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή είναι πιθανότατα του 17^{ου}-18^{ου} αιώνα. Στην κορυφή του είναι ο Σταυρός με τα σύμβολα των Ευαγγελιστών. Κάτω από το Σταυρό, οι εικόνες (τα Λυπητερά) της Θεοτόκου και Ιωάννη του Θεολόγου. Στο εικονοστάσιο έχουμε τις εικόνες της Θεοτόκου Οδηγήτριας, του Χριστού και του Ιωάννη του Πρόδρομου. Στο πάνω μέρος είναι η εικόνα των Τριών Ιεραρχών, και οι εικόνες του Δωδεκάορτου, Ευαγγελισμός, Εισόδια της Θεοτόκου, Βάπτιση, Υπαπαντή, Μεταμόρφωση, Ανάληψη του Χριστού, Κοίμηση της Θεοτόκου, Πεντηκοστή και Ευαγγελισμός.

Στο βημόθυρο, στο πάνω μέρος απεικονίζεται ο Χριστός να ευλογεί, πιο κάτω ο Ευαγγελισμός και κάτω αριστερά οι άγιοι Γρηγόριος ο Θεολόγος και Ιωάννης ο Χρυσόστομος, και δεξιά οι άγιοι Βασίλειος και Νικόλαος.

Σε ειδικό προσκυνητάριο είναι τοποθετημένη η εικόνα του αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή, η οποία χρονολογείται στον 13^ο αιώνα. Στο πλαίσιο της αρχικής εικόνας, παρουσιάζονται σκηνές από τη ζωή του αγίου. Ψηλά στο κέντρο του πλαισίου απεικονίζεται η Αγία Τριάδα και πιο κάτω η Θεοτόκος και ο Πρόδρομος σε Δέηση. Πιο κάτω, απεικονίζονται οι δωρητές και στα άκρα οι άγιοι Σπυρίδωνας και Επιφάνιος.

Η κάρα του αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή βρίσκεται σε λειψανοθήκη στο σημείο που ενώνεται το Παρεκκλήσι του αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή με το παρεκκλήσι του Ακάθιστου Ύμνου. Δεξιά στη μπροστινή πλευρά απεικονίζεται ο δωρητής της λειψανοθήκης Αρχιεπίσκοπος Κύπρου Νικηφόρος και οι άγιοι Σάββας και Αντώνιος. Στην πυραμιδοειδή πλευρά ψηλά, απεικονίζεται ο άγιος Ιωάννης ο Λαμπαδιστής και δεξιά στην ίδια πλευρά απεικονίζεται η Θεοτόκος και οι Τρεις Ιεράρχες.

Στην πίσω πλευρά απεικονίζεται ο Χριστός Ένθρονος σε μετάλλιο, και πιο κάτω άγιοι. Στο εικονοφυλάκιο που βρίσκεται σε ξεχωριστό κτίριο, (το παλιό σχολείο), φυλάγονται εικόνες του 13^ο – 18^ο αιώνα, προερχόμενες από τις διάφορες Εκκλησίες του χωριού. Οι πιο σημαντικές είναι: η Παναγία η Οδηγήτρια, ο άγιος Ιωάννης ο Λαμπαδιστής, ο Χριστός, η Παναγία Δεόμενη, η Παναγία η Γλυκοφιλούσα, ο Παντοκράτωρ, ο αρχάγγελος Μιχαήλ, ο Ιωάννης ο Πρόδρομος, ο άγιος Στέφανος, ο άγιος Επιφάνιος κ.ά.

Σημαντικά είναι επίσης τα επισύλια της Παλαιολογικής Τέχνης που διασώθηκαν σε καλή κατάσταση, σε όλο το χώρο του βυζαντινού πολιτισμού.